

House of Knowledge (2008), een 8 meter hoge, stalen sculptuur van Jaume Plensa

SASKIA BENEDICTUS

Zesduizend talen telt de wereld ongeveer. En die worden gesproken in iets minder dan tweehonderd landen. Oftewel, wereldwijd is meertaligheid eerder regel dan uitzondering. In de Europese Unie, met 28 lidstaten, worden meer dan 250 talen gesproken. Die kunnen onderverdeeld worden in 24 officiële talen en daarnaast zo'n 60 regionale en minderheidstalen, waaronder het Fries, en een indrukwekkend aantal immigrantentalen (het pre-

cieze aantal is moeilijk te bepalen, maar alleen al in Londen worden 233 verschillende talen gesproken volgens Eversley et al., 2010, in Extra & Yağmur, 2012). Dat is een enorme rijkdom. Maar hoe kun je die rijkdom inpassen in de samenleving en hoe kun je die rijkdom behouden in een wereld waarin Engels de boventoon voert?

De twee grote (beleids)organisaties op Europees niveau, de Raad van Europa (RvE) en de Europese Unie (EU), vinden taaldiversiteit en meertaligheid belangrijk. Daarbij verwijzen ze zowel naar het belang van culturele

Er worden in Europa veel meer talen gesproken dan de 24 officiële talen van de EU. De Europese beleidsorganisaties proberen die meertaligheid te behouden en taaldiversiteit en taalvaardigheid te stimuleren. In het project Language Rich Europe is het taalbeleid én de taalpraktijk in Europa onder de loep genomen met als doel betrokkenen uit verschillende sectoren en landen met elkaar in contact te brengen, goede praktijkvoorbeelden uit te wisselen en beleidsadviezen te formuleren. Dat had een aantal interessante uitkomsten tot gevolg.

MEERTALIGHEID IN EUROPEES PERSPECTIEF

verscheidenheid en wederzijds begrip als naar economische voordelen en verbeterde arbeidsmobiliteit. De middelen die de RvE en de EU inzetten om meertaligheid te stimuleren zijn niet alleen gericht op beleidsmakers maar ook op mensen in de praktijk, in het bijzonder de onderwijspraktijk.

In de RvE zijn twee verdragen met name van belang voor regionale talen en minderheidstalen. Het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* is een handvat voor nationale overheden om hun taalbeleid

(verder) te ontwikkelen. Overheden kunnen zelf bepalen welke verplichtingen uit het Handvest ze aangaan. In het *Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden* zijn onder andere bepalingen opgenomen over het gebruik van de minderheidstaal in het openbaar, privé en bij overheidsinstanties en met betrekking tot het onderwijs van en in de minderheidstaal.

Naast het Handvest en het Kaderverdrag zijn er ook praktische hulpmiddelen ontwikkeld. Het welbekende Europese Referentiekader voor talen (ERK) is er een

van. Op dit moment is een uitbreiding op het ERK in ontwikkeling: een referentiekader voor (inter)culturele competenties¹. Om de kwaliteit van het taalonderwijs in Europa te bevorderen heeft de RvE bovendien het European Centre for Modern Languages (ECML) opgericht. Bij het ECML is bijvoorbeeld de in *Levende Talen Magazine* 2015-6 besproken website FREPA met gratis online intercultureel lesmateriaal ontwikkeld (Van Loo, 2015).

Language Rich Europe

‘In verscheidenheid verenigd’ is het motto van de Europese Unie. Taaldiversiteit valt onder dit motto. Een van de taalprojecten die de EU gesteund heeft, is Language Rich Europe (LRE; 2010–2013; geleid door de British Council). In dit project werd onderzocht hoe ‘taalrijk’ de verschillende deelnemende landen en regio’s waren: is er specifiek taalbeleid en hoe ziet dat er in de praktijk uit?

Het onderzoek diende als uitgangspunt voor de uitwisseling van goede praktijkvoorbeelden en de formulering van aanbevelingen. LRE was in verschillende opzichten een uniek project. Ten eerste was het bijzonder omvangrijk. Er deden maar liefst 24 landen en regio’s mee. Verder richtte het onderzoek zich op méér dan de onderwijssector alleen: ook het bedrijfsleven, de media en de openbare ruimte werden erbij betrok-

ken en er werd gekeken naar de aanwezigheid van officiële taalbeleidsdocumenten en taaldatabestanden. Ten slotte ging het in het project om alle ‘soorten’ taal. Waar andere projecten vaak specifiek gericht zijn op alleen regionale en minderheidstalen of louter op de moderne vreemde talen, betrof LRE alle taalvariëteiten in het onderzoek: nationale talen, vreemde talen, regionale of minderheidstalen en immigrantentalen.

Voor het LRE-project werd een vragenlijst ontwikkeld over taalbeleid en de daadwerkelijke praktijk binnen onderwijs, media, bedrijfsleven en openbare ruimte. Die vragenlijst werd voor elk van de deelnemende landen en regio’s ingevuld door de onderzoekspartner uit dat land. Dat leverde een schat aan informatie op. Per land ontstond een beeld van de mate waarin taal en, in het bijzonder, meertaligheid deel uitmaakt van beleid én praktijk op landelijk, regionaal en plaatselijk niveau. Bovendien konden op basis van de gegevens van alle landen samen meer algemene uitspraken gedaan worden over de positie van meertaligheid in Europa.

Voor een uitputtend overzicht van de uitkomsten van LRE verwijs ik graag naar het rapport² zelf, dat – uiteraard – ook een hoofdstuk over Nederland en Friesland bevat (Extra & Yağmur, 2012). Hieronder noem ik enkele opvallende en interessante uitkomsten (Extra & Yağmur, 2012; King, 2013).

De vier taalvariëteiten uit het LRE-onderzoek (Extra & Yağmur, 2012, p. 21). Een taal kan, afhankelijk van plek en perspectief, bij meerdere categorieën horen.

Nationale talen: officiële talen van een natiestaat.

Vreemde talen: talen die thuis niet worden geleerd of gebruikt, maar op school worden geleerd en onderwezen of worden gebruikt als talen voor brede communicatie in niet-educatieve sectoren.

Regionale of minderheidstalen: talen die van oudsher worden gebruikt in een bepaald gebied van een staat door burgers die een numerieke minderheid vormen ten opzichte van de overige bevolking van die staat.

Immigrantentalen: talen die in het verblijfslaan worden gesproken door immigranten en hun nakomelingen en die hun oorsprong hebben in (voormalige) landen van herkomst.

Levende Talen heeft geparticipeerd in het Language Rich Europe-project, waarin onderzoek gedaan is naar het meertaligheidsbeleid in Europese landen. Op basis van de uitkomsten van het project hebben Guus Extra en Toon van der Ven voor Levende Talen een tiental beleidsadviezen geformuleerd voor de Nederlandse context, zoals bijvoorbeeld:

- het meenemen van Nederlandse Gebarentaal in de diversificatie van het talenaanbod;
- het onderkennen van het belang van het gebruik van de moedertaal door (immigranten)ouders in de communicatie met hun kinderen;
- het juist wél verzamelen van kengetallen over etniciteit (“Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?”) en thuistaal (“Welke taal of talen worden gewoonlijk bij u thuis gebruikt?”), omdat de resultaten van onmisbare betekenis zijn voor het begrip van Nederland als multiculturele en multilinguale samenleving.

Voor de volledige tekst van de adviezen kunt u terecht op <<http://tinyurl.com/LTM-meertaligheidbeleidsadvies>>.

Er is binnen Europa een enorme verscheidenheid aan immigrantentalen, maar in het onderwijs wordt er weinig ondersteuning voor die talen geboden

Status aparte

Engels wordt het meest gekozen als vreemde taal op school. Vaak houdt het op bij Engels wat meertaligheid op school betreft. LRE doet de aanbeveling die status aparte van het Engels te erkennen, zodat er juist meer ruimte kan ontstaan voor andere talen. Eveneens een status aparte hebben immigrantentalen, maar dan in een meer negatieve zin. Er is binnen Europa een enorme verscheidenheid aan immigrantentalen, maar in het onderwijs wordt er weinig ondersteuning voor die talen geboden (in slechts vijf landen worden in het basisonderwijs immigrantentalen onderwezen), laat staan dat er gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die dat ‘taalkapitaal’ van leerlingen biedt. In vrijwel alle landen is in het basisonderwijs wel extra ondersteuning beschikbaar voor nieuwkomers bij het leren van de nationale taal. Beheersing van de nationale taal wordt gezien als voorwaarde om te kunnen profiteren van het onderwijs en om volwaardig deel te kunnen nemen aan de maatschappij.

Meertaligheid = winst?

Een belangrijk argument dat de EU gebruikt vóór meertaligheid is dat het economische voordelen biedt: als individu heb je een betere positie op de arbeidsmarkt en bedrijven hebben een betere concurrentiepositie. Dit werd echter niet expliciet bevestigd in het onderzoek. Bedrijven hebben vaak geen specifiek beleid gericht op taalgebruik en het bevorderen van taalvaardigheden en hechten vooral belang aan Engels. Zo biedt 27 procent van de onderzochte bedrijven vaak taaltraining aan voor zakelijk Engels tegenover 12 procent die dat doet voor andere talen dan Engels of de nationale taal.

LRE geeft als aanbeveling om opnieuw te kijken naar de manier waarop meertaligheid een rol speelt bij het stimuleren van handel en te onderzoeken hoe succesvolle bedrijven te werk gaan. Als we daar meer over weten, hebben we ook weer betere argumenten in handen voor het leren van talen.

Nederlandse uitzonderingen

Op verschillende punten wijkt Nederland (en vaak ook Friesland) af van de meerderheid van de onderzochte landen. Zo is Nederland een uitzondering voor wat betreft het verzamelen van informatie over thuistalen die er gesproken worden: dat gebeurt niet. Alleen in Friesland wordt periodiek onderzocht in welke mate de inwoners het Fries beheersen. Andere landen verzamelen dit soort gegevens wel en hebben daarmee een uitgangspunt voor hun taalbeleid. Een argument tégen dergelijke gegevensverzameling is het gevaar van discriminatie waartoe deze kan leiden.

Nederland en Friesland vormen ook een uitzondering op het gebied van ondersteuning voor de nationale taal in voorschoolse educatie: samen met Oekraïne zijn zij de drie landen/regio’s die de meeste tijd besteden aan extra ondersteuning bij het verwerven van de nationale taal. Verder hoort Nederland bij de acht landen die immigrantentalen aanbieden in het voortgezet onderwijs. Het is wel zo dat immigrantentalen in Nederland maar op een beperkt aantal scholen aangeboden worden.

Vergeleken met andere landen wordt in Nederland

Een belangrijk argument dat de EU gebruikt vóór meertaligheid is dat het economische voordelen biedt. Dit werd echter niet expliciet bevestigd in het LRE-onderzoek

HET GOEDE VOORBEELD

Het LRE-onderzoek leverde tal van goede praktijkvoorbeelden en veelbelovende initiatieven op (Extra & Yağmur, 2012). Een kleine selectie van voorbeelden die verband houden met het onderwijs volgt hieronder.

Sag's multi

Een spreekwedstrijd in Oostenrijk waarin leerlingen een voordracht houden in het Duits, afgewisseld met hun moedertaal. Het is gebleken dat leerlingen daardoor een sterker cultuurbewustzijn ontwikkelen en ook een betere taalvaardigheid. <www.sagsmulti.at>

Europese Dag van de Talen

In veel landen wordt de Europese Dag van de Talen (jaarlijks eind september) gevierd met een landelijk evenement en er wordt op verschillende scholen aandacht aan besteed. Met dit initiatief wil de Raad van Europa de aandacht vestigen op de taaldiversiteit in Europa en het belang van talenkennis. Op de website is informatie te vinden over hoe je kunt deelnemen, over evenementen die in verschillende landen georganiseerd worden en ook zijn er allerlei wetenswaardigheden over talen te vinden. <<http://edl.ecml.at>>

Catalaanse taalvrijwilligers

In Catalonië wordt gewerkt met taalvrijwilligers. Mensen die Catalaans willen leren, worden gekoppeld aan sprekers die vloeiend Catalaans beheersen. Dit biedt de taalleerders een goede oefenmogelijkheid. <<http://tiny.cc/ltm-cat>>

Schenk mir eine Geschichte

Dit Zwitserse project richt zich specifiek op immigrantengezinnen. De bedoeling is om de gezinnen aan te moedigen hun eigen taal te gebruiken. De ouders krijgen ook informatie over meertaligheid en hoe daarmee om te gaan. <<http://tiny.cc/ltm-zwits>>

Forum du Bilinguisme

In de tweetalige, Zwitserse stad Biel/Bienne richt de organisatie Forum du Bilinguisme zich op het stimuleren van meertaligheid. Er worden onder andere 'taaltandems' georganiseerd, waarbij twee personen met een verschillende moedertaal elkaars taal leren. Het gaat daarbij vooral om mondelinge communicatie. Een ander project van het Forum is het Tweetaligheidslab, dat toegekend wordt aan bedrijven of organisaties die tweetaligheid uitdragen, zowel naar buiten toe als wat het personeel betreft. <www.bilinguisme.ch>

Routes into Languages

In Engeland is een project opgezet dat expliciet tot doel heeft middelbare scholieren te stimuleren vreemde talen te leren en om te bevorderen dat studenten (een jaar) in het buitenland gaan studeren. Het is een samenwerkingsverband van verschillende universiteiten dat allerlei activiteiten en materialen aanbiedt. Scholen kunnen bijvoorbeeld een taalambassadeur uitnodigen, die op school komt vertellen over de voordelen van het leren van vreemde talen. <www.routesintolanguages.ac.uk>

Tweetalige lerarenopleiding

In Noord-Ierland kunnen studenten een lerarenopleiding volgen die speciaal gericht is op het onderwijzen op een lerstalige middelbare school. Bij hun afstuderen krijgen studenten een apart certificaat voor tweetalig onderwijs, naast hun lerarendiploma.

en Friesland laat begonnen met het aanbieden van een eerste vreemde taal in het basisonderwijs: pas in de laatste fase. In de meeste andere landen gebeurt dat al vanaf jaar één of halverwege de basisschool. Een stijgend aantal scholen biedt tegenwoordig echter (vroeg) tweetalig onderwijs aan. Zij worden daarbij ondersteund door het Europees Platform.

Tot slot

Hoewel Language Rich Europe heeft laten zien dat Europa nog taalrijker kan worden, zijn er ook allerlei initiatieven en projecten die gericht zijn op het bevorderen van meertaligheid – een groot aantal daarvan in het onderwijs. En dat onderwijs speelt een cruciale rol, want, zoals taalkundige David Crystal zegt: 'A language is as safe only as its next generation of users. The parents of that next generation are currently teenagers. Therefore, if we want global multilingualism to prosper, we must enthuse them. (...) If the teenagers fail to be involved, the story is over' (2010, p. 1).

NOTEN

- Op <www.coe.int/t/dg4/education/competences_en.asp> worden docenten, als deskundigen, uitgenodigd om medewerking te verlenen aan de ontwikkeling van dit referentiekader door het geven van feedback.
- Het LRE-rapport is in de talen van alle deelnemende landen uitgegeven. Er zijn nog Nederlandse en Friese exemplaren opvraagbaar bij Manon de Ruijter van de British Council (<www.britishcouncil.nl>).

LITERATUUR

- Crystal, D. (2010, januari). *Multilingualism and the Internet*. Paper gepresenteerd tijdens de LETPP-conferentie Unlocking the Gates of Languages, Londen, Groot-Brittannië.
- Eversley, J., Mehmedbegovic, D., Sanderson, A., Tinsley, T., Von Ahn, M., Wiggins, R., & VonAhn, M. (2010). *Language capital: Mapping the languages of London's schoolchildren*. Londen: CILT.
- Extra, G. & Yağmur, K. (Red.). (2012). *Language Rich Europe: Trends in beleid en praktijk voor meertaligheid in Europa*. Cambridge: Cambridge University Press. Te raadplegen via <http://www.mercator-research.eu/research-projects/past-projects/language-rich-europe>
- King, L. (2013). *Language Rich Europe: Conclusions and future perspectives*. Te raadplegen via <http://www.mercator-research.eu/research-projects/past-projects/language-rich-europe>
- Loo, E. van. (2015). FREPA: Framework of Reference for Pluralistic Approaches. *Levende Talen Magazine*, 102(6), 38–39.

film en dvd

MOOIE FILMS EN PRACHTIGE SERIES

In het historische drama *Selma* wordt teruggekeken op een van de historische hoogtepunten uit de Amerikaanse geschiedenis: de Voting Rights Act, waarmee het stemrecht voor elke Amerikaan werd vastgelegd. De strijd van Martin Luther King Jr. voor gelijkheid van stemrecht eindigt op 6 augustus 1965, wanneer president Lyndon B. Johnson de nieuwe wet ondertekent. De film laat de strijd tegen de blanke bureaucratie zien, maar ook de onderlinge verdeeldheid binnen de zwarte gemeenschap. Ook de invloed van het particuliere leven van Martin Luther King op de strijd blijft niet onderbelicht. *Selma* is een prachtig gemaakte film, uitermate geschikt voor gebruik in de klas, misschien in samenwerking met de sectie geschiedenis.

Overleven

Ook de film *Lauf Junge Lauf* is gebaseerd op ware gebeurtenissen. Het verhaal, naar de gelijknamige roman van Uri Orlev, gaat over een Joodse jongen die het getto van Warschau ontvlucht. Hij neemt een andere identiteit aan en is nu een christelijke wees met de naam Jurek. Hij moet zien te overleven, eerst in een groepje met jongens, later alleen. Iedere keer wanneer hij een veilige plek lijkt te hebben gevonden, gaat er weer wat mis en moet hij weer op de vlucht slaan. Aan het einde van de oorlog wordt hij meegenomen naar een Joods weeshuis. *Lauf Junge Lauf* is een mooie film en zeker geschikt voor in de klas, maar misschien is het door de dialecten en het Pools, dat een belangrijke rol speelt, niet zo geschikt om Duits te le-

Lauf Junge Lauf

ren, wel om een belangrijke periode in de Duitse geschiedenis te belichten.

Grisham

De serie *The Firm* vervolgt het verhaal van het gelijknamige boek van John Grisham, tien jaar nadien. Als Mitch McDeere na tien jaar uit het getuigenbeschermingsprogramma komt en een nieuw advocatenkantoor wil bouwen, wordt hij benaderd door een ander, enigszins obscuur, kantoor. Aangezien de McDeeres het geld goed kunnen gebruiken, voelt Mitch zich aangetrokken tot het voorstel van het mysterieuze kantoor. Al snel stapelen de problemen zich op. *The Firm* bestaat uit afleveringen met een doorlopend verhaal, maar daarnaast per aflevering ook een rechtszaak waarbij McDeere betrokken is. Waar de serie aardig begint, worden de laatste afleveringen nogal slordig met vaak zwakke acteerprestaties. Een aanrader voor de echte Grisham-fan, maar niet echt geschikt voor gebruik in de klas.

Onschuld

Na jarenlange rust wordt het kleine Amerikaanse stadje Paulie wakker geschud wanneer Daniel Holden na 19 jaar gevangenschap weer wordt vrijgelaten. Holden werd ter dood veroordeeld voor de wrede verkrachting en moord op een vijftienjarig meisje, maar recent aangetroffen DNA-materiaal lijkt naar een andere dader te wijzen. Maar niet iedereen is overtuigd van Daniels onschuld. Al snel keert een gedeelte van het stadje zich tegen Daniel en wordt hij bedreigd en aangevallen. Daniel zelf heeft het moeilijk om

weer te wennen aan een normaal leven. De spanning, zowel binnen de familie als in het stadje, loopt op en er dreigt een bloedige confrontatie. *Rectify* (seizoen 1) is een sterke, goed geacteerd serie met een goede spanningsopbouw. Echt zo'n serie waarvan je iedere keer toch maar weer een extra aflevering kijkt. Slecht voor je nachtrust.

Misère

Ook in de serie *Happy Valley* komt een verdachte op vrije voeten. Tommy Lee Royce wordt verantwoordelijk geacht voor de brute verkrachting van de dochter van Catherine Cawood, een politieagente die werkt in Happy Valley in het Engelse graafschap Yorkshire. Zelden zal een plek een zo'n ironische naam hebben, want de omstandigheden in Happy Valley zijn afschuwelijk. Het dorpje staat bekend om het grote aantal drugsverslaafden dat er woont. Ook Catherine deelt in de malaise. Ze is 47, gescheiden, en leeft samen met haar zus, een herstellende heroïneverslaafde. Ze heeft twee volwassen kinderen, één dood en één met wie ze niet meer spreekt, en een kleinzoon. De kleinzoon, zoon van haar overleden dochter, misdraagt zich dermate op school dat hij daar niet meer te handhaven is. In een ander plot beraamt een accountant een kidnapping van de dochter van zijn directeur, maar schakelt daarbij de verkeerde mensen in. *Happy Valley* is een serie waarbij de ellende van het scherm afspat. Prachtig gewoon. ■

Gerard Koster